

**ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ
ЮРИСТІВ У КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ НАВЧАЛЬНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ**

Розглянуто проблему недостатньої вивченості функціональних характеристик самостійної роботи студентів юридичних спеціальностей. Визначено такі функції: системоутворювальну, ціліснозабезпечувальну, стимулювання якісного засвоєння навчального матеріалу, управлінську, включення механізму зворотного зв'язку, забезпечення неперервності професійної освіти. Встановлені системні ознаки сукупності цих функцій.

Ключові слова: управління, функції, самостійна навчальна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Самостійна робота студента, зокрема майбутнього юриста, традиційно залишається в затінку роботи аудиторної при розгляді взаємодії викладача і студента. Саме лекційні, семінарські та практичні заняття є об'єктом обговорення авторів підручників та навчальних посібників з педагогіки вищої школи. Проте, комплекс аудиторних занять, навіть за умови їх значної кількості, у своїй сукупності не забезпечує цілісності процесу навчання – етапи засвоєння навчального матеріалу стають роз'єднаними. Крім того, порушується неперервність управлінського впливу викладача на процес пізнавальної діяльності студента: неорганізована та неконтрольована самостійна діяльність студента не матиме ефективності та носитиме хаотичний характер. Отже, мусимо констатувати **проблему** невідповідності ступеня значущості самостійної роботи студентів та стану вивченості її функціональних характеристик, які має свідомо використовувати викладач. Розв'язання зазначеної проблеми вельми важливе для забезпечення ефективного управління пізнавальною діяльністю студента, у тому числі, засобами проектування модулів самостійної роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Процес підготовки майбутніх юристів, який є об'єктом нашої безпосередньої зацікавленості, достатньо розглянутий сучасними українськими науковцями. Серед останніх досліджень, в яких визначено орієнтири підготовки юриста або працівника правоохоронних органів, відповідні умови та особливості побудови навчального процесу, можна, наприклад, виділити роботи В.М. Савіщенко [2] та Г.Х. Яворської [4]. Проте недостатнім для розв'язання нашої проблеми залишається розгляд саме значущості, функціонального змісту самостійної роботи майбутніх юристів та засад її проектування. Певним джерелом набуття відомостей про особливості теорії та практики самостійної навчальної діяльності є сучасні дослідження О.В. Малихіна [1], М.М. Солдатенка [4] та ін. Однак, ці вчені розглядали головним чином процес підготовки майбутніх учителів та не вивчали саме контекст управління самостійною навчальною діяльністю студентів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття: дослідження українських учених присвячені або загальній підготовці юристів, або самостійній роботі студентів інших спеціальностей, тому залишається актуальним розгляд функціональних характеристик самостійної роботи майбутніх юристів, зокрема в контексті управління нею, який взагалі не розглядався.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення сукупності функцій самостійної роботи майбутніх юристів у контексті управління самостійною навчальною діяльністю студентів. Безпосередніми завданнями роботи є розгляд окремих функцій та встановлення ознак системності їх сукупності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Першою функцією самостійної навчальної діяльності студентів маємо визначити **системоутворювальну** – вона перетворює процес навчання саме в систему. Така функція обумовлена тим, що реалізація модулів самостійної роботи характеризується низкою особливостей:

1. Предмет самостійної роботи є частиною внутрішньої організації структури

навчання, тобто його відокремленим елементом як системи. Іншими словами, ті знання та уміння, яких набуває студент, виконуючи завдання самостійної роботи, належать до системи знань і умінь, що описані як цілі в навчальній програмі. Ігнорування самостійної роботи не дозволить сформувати студенту зазначену систему навчальних цінностей.

Щодо етапів навчання, то самостійна робота часто-густо є певним навчальним модулем, необхідною складовою процесу засвоєння навчального матеріалу, адже фонд аудиторних занять має обсяг лише від однієї до двох третин від загальної кількості годин на вивчення навчальної дисципліни. Наприклад, завдання самостійної роботи можуть відтворювати етап закріплення. У такому випадку в ході виконання завдань у свідомості студента відбувається перетворення понять у стійкі знання. Відсутність самостійної роботи зруйнує процес навчання, забезпечений лише системою аудиторних занять.

2. Зміст та цілепокладання як окремих модулів самостійної роботи, так і їх сукупності в межах навчальної дисципліни розкриває функціональні характеристики не тільки етапів навчання, що припадають на самостійне опрацювання, а й тих, що припадають на аудиторну роботу. Іншими словами самостійна робота органічно поєднана з аудиторною. А сутність завдань і цілей її окремих модулів відповідає цілям навчальної дисципліни, яка носить професійно орієнтований характер. Цей факт стає визначальним у професійній підготовці юристів.

3. Самостійна навчальна діяльність є тим комунікативним засобом, що забезпечує взаємодію навчальних занять різних видів як елементів навчального процесу. Вона більш здатна, ніж аудиторні заняття поєднувати окремі теми однієї дисципліни та забезпечувати міжпредметний зв'язок.

Таким чином, нами встановлені три ознаки системоутворювальної функції самостійної навчальної діяльності. Викладач, який здійснює управління нею, має усвідомлювати це та використовувати її системоутворювальний потенціал.

Другою функцією самостійної навчальної роботи є **ціліснозабезпечувальна**. Йдеться про забезпечення нею цілісності процесу засвоєння навчального матеріалу від базових знань та умінь, обумовлених досвідом і попередніми навчальними досягненнями студентів, до тих знань та умінь, що визначені як цілі в навчальній програмі. У системі аудиторних занять самостійна робота виглядає як джерело ліквідації прогалин у послідовному формуванні в студента уявлення, поняття, знання та вміння на навчальних заняттях різних видів. Саме це має враховувати викладач у процесі управління пізнавальною діяльністю студента. За відсутності організованого та цілеспрямованого модуля самостійної роботи, розташованого між двома аудиторними заняттями, така “прогалина” залишиться та позначиться на якості підготовки фахівців.

Третьою функцією самостійної роботи студента є функція **стимулювання якісного засвоєння навчального матеріалу**. Ця функція, орієнтована на рівень оволодіння знаннями та уміннями, обумовлена більшими можливостями самостійної роботи у порівнянні з роботою аудиторною щодо кількісного та якісного добору навчальних завдань. Адже при роботі вдома чи в читальному залі бібліотеки не існує обмежень у часі виконання, і тому існують виключні можливості для добору завдань, орієнтованих на набуття майбутніми юристами творчих здібностей, культури виконання професійної діяльності, формування світогляду, особистісних якостей, розвиток психічних процесів тощо.

Управлінська функція є четвертою функцією самостійної роботи. Вона є природнім механізмом впливу викладача на пізнавальну діяльність студента. Але управління навчальною діяльністю здійснює і сам студент: поглиблює мотиви навчання, самопроектує, самоорганізує, самостимулює й самоконтролює власні самостійні навчальні дії. Важливо, щоб така діяльність майбутнього юриста носила постійний і системний характер та продовжилася після закінчення навчального закладу.

Однак провідним управлінцем у тандемі «викладач-студент» є педагог (самоуправлінська діяльність студента є похідною від умов, створених викладачем). Зміст управлінських заходів з боку викладачів полягає у пропонуванні для виконання студентами сукупності навчальних завдань (конструктивна складова), формуванні в студентів потреби в якісному виконанні самостійної роботи (мотиваційна складова), створенні значущих для цього методичних умов (організаційна складова), забезпеченні системи заохочення студентів

(стимулююча складова) та визначенні якості виконання самостійної роботи (контролююча складова). Здійснення поточного контролю на підставі перевірки виконання студентами самостійної роботи дозволяє об'єктивно оцінювати навчальні здобутки студентів протягом семестру. Крім того, здійснення поточного контролю є потребою управлінської діяльності викладача: заходи контролю забезпечують діагностику поточного рівня підготовленості студентів, що дозволяє вчасно корегувати процес навчання.

П'ятою є функція **включення механізму зворотного зв'язку**. Самостійна робота стає засобом певної комунікації між викладачем, який представляє навчальний заклад, та студентом. Зворотність комунікативного зв'язку відбивається в тому, що результати виконання самостійної роботи виступають певною основою конструювання запиту студента на наступні навчальні завдання. Своїми досягненнями майбутній юрист сигналізує про рівень поточної навчальної готовності, у них виявляються його індивідуальні особливості, потреби в подальшому професійному розвитку. Це має позначитися на доборі наступних навчальних завдань як за змістом і методом виконання, так і рівнем складності. Ця функція стає й умовою індивідуалізації та диференціації навчання, адже студент у міру своїх можливостей і здібностей обирає та опрацьовує завдання посилюючого рівня складності, саме це має побачити та врахувати викладач при доборі завдань. Отже, зворотній зв'язок усуває зрівняльний підхід у навчанні та оцінці навчальних досягнень студента та робить його не об'єктом, а суб'єктом навчального процесу. При цьому процес навчання набуває необхідної гнучкості.

Ще однією, шостою, функцією самостійної навчальної роботи є функція **забезпечення неперервності професійної освіти**. Вона культивує утворення зв'язків між різними етапами підготовки фахівця – передпрофесійним, професійним й післядипломною освітою. Виконання цієї функції забезпечується не тільки обсягом роботи, який визначає для себе студент особисто, усвідомлюючи власний рівень актуального розвитку, потрібні механізми мають бути закладеними й в навчальному процесі. Студенту пропонуються завдання комплексного характеру, що пов'язують між собою навчальні дисципліни, тим самим ліквідуючи автономний характер вивчення окремих наук і забезпечуючи неперервність у навчанні. Ця функція тісно пов'язана з цілісністю навчального процесу протягом усього терміну навчання.

Кожна з шести визначених функцій є окремим напрямком реалізації самостійної роботи як певного засобу навчання. Проте, неврахування якоїсь з них нівелює сам сенс впровадження самостійної роботи, адже вони є взаємопов'язаними. Наприклад, ігнорування ціліснозабезпечувальної функції унеможливить реалізацію системоутворювальної функції, а як наслідок – інших функцій.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Нами встановлені шість функцій самостійної навчальної діяльності студентів. Зміст і якість самостійної роботи визначають стійкість та повноту процесу навчання як системи, а, отже, й ефективність навчального процесу.

Забезпечення цілісності процесу навчання неможливе без передбачених модулів самостійної роботи. Ті етапи засвоєння матеріалу, які в силу різних причин та обставин не реалізуються на аудиторних заняттях, мають проектуватися викладачем на самостійне опрацювання. Впровадження таких модулів дозволяє орієнтуватися на якісно вищий результат підготовки майбутніх фахівців через можливості реалізації різних за обсягом і складністю навчальних завдань.

Безпосередньо управлінська функція самостійної роботи утворює як механізми впливу на процес пізнавальної діяльності студента з боку викладача, так і механізми самоуправління: студент є і мотиватором, і організатором, і контролюючим органом власної навчальної діяльності. Перший механізм є активатором другого, проте другий є не менш важливим: досвід майбутнього юриста в управлінні собою залишиться з ним на все життя та допомагатиме йому в професійному зростанні й удосконаленні.

Самостійна робота є комунікативним засобом спілкування викладача та студента, що є обов'язковою умовою реалізації управлінської діяльності педагога. А потреба будь-якого фахівця в постійному професійному зростанні актуалізує таку функцію самостійної роботи як забезпечення неперервності професійної освіти.

Визначені шість функцій самостійної роботи утворюють певну систему. Неврахування будь-якої з них викладачем (управлінцем навчальної діяльності студента), призведе до

неефективної організації навчального процесу взагалі та марно витрачених зусиль при реалізації різних складових цього процесу.

Отримані результати дослідження використовуватимуться при розробці технологій проектування модулів самостійної роботи.

Список використаної літератури

1. Малихін О.В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: дис д-ра пед. наук: спец. 13.00.09 / О.В. Малихін; Криворіз. держ. пед. ун-т. – Кривий ріг, 2009. – 504 с.

2. Савіщенко В.М. Педагогічні умови формування професійно значущих якостей майбутнього юриста в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя, 2008, – 20 с.

3. Солдатенко М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності : Монографія / М.М. Солдатенко. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 198 с.

4. Яворська Г.Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України : Монографія / Г.Х. Яворська. – Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408 с.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2012.

А. А. Кучерявый. Функциональные характеристики самостоятельной работы будущих юристов в контексте управления самостоятельной учебной деятельностью студентов.

Рассмотрена проблема недостаточной изученности функциональных характеристик самостоятельной работы студентов юридических специальностей. Определены такие функции: системообразующая, целостнообеспечивающая, стимулирования качественного усвоения учебного материала, управленческая, включения механизма обратной связи, обеспечения непрерывности профессионального образования. Установлены системные признаки совокупности этих функций.

Ключевые слова: *управление, функции, самостоятельная учебная деятельность.*

O. Kucheryavy. Functional Descriptions of Independent Work of Future Lawyers in the Context of Management of Students' Independent Educational Activity.

The problem of insufficient research of functional descriptions of independent work of students of legal specialties is considered. Such functions are defined: system-forming, integral-providing, stimulating the quality of educational material mastering, administrative, including of feed-back mechanism engaging, providing the continuity of professional education. The system signs of totality of these functions are set.

Keywords: *management, functions, independent educational activity.*